

مهارت پاسخ‌ب

دکتر سعید طاووسی مسرور

را انکار کنند و حداقل مناقب آنان را همراه با تنقیص ذکر کنند و برای کم‌رنگ کردن فضائل آنان برای رقبایشان نیز فضیلت‌تراشی کاذب کنند. برای نمونه می‌توان به اقدامات معاویه برای ترسیم چهرهٔ فریبنده از خود و سیمای مخدوش از اهل بیت (ع) اشاره کرد. عده‌ای هم از مخالفان و دشمنان آن بزرگواران نبودند، اما از روی تسامح در نقل و اعتماد به منابع ضعیف یا احیاناً ناآگاهی، مطالب کذب یا غیرمعتبری را دربارهٔ امامان (ع) نقل کرده‌اند. دوست‌نمایان منحرف (غالیان) هم دروغ‌های آشکاری دربارهٔ شخصیت و فضایل آنان آورده‌اند و موجب بدبینی دیگران به شیعه شده‌اند. برای نمونه شیخ صدوق روایتی از اباصلت هروی نقل کرده که غالیانی در سواد کوفه معتقد بودند امام حسین (ع) کشته نشده، بلکه حق تعالی آن حضرت را به آسمان بالا برده است، چنان‌که عیسی (ع) را به آسمان بالا برد و خدا، حنظله‌بن اسعد شبامی را که یکی از شهدای کربلاست شبیه به امام حسین (ع) کرد و او به جای آن حضرت کشته شد. طبق این روایت، امام رضا (ع) آنان را دروغ‌گو و مورد غضب و لعنت خدا دانسته و به جهت تکذیب رسول خدا (ص) آنان را کافر شمرده‌اند، زیرا رسول‌الله (ص) خبر داده بوده‌اند که امام حسین (ع) کشته خواهد شد.

در روزگار ما نیز دو منشأ عمده برای شبهات دربارهٔ امامان (ع) می‌توان شناساند: یکی جریان‌های ضد شیعی مانند سلفیان و به‌طور خاص وهابیان و دیگری مستشرقان و شیعه‌پژوهان غربی که شبهات این گروه اخیر، بیشتر یا بازتولید شبهات کهن در منابع تاریخی است یا حاصل نگاه منفی، ناآشنایی، کج‌فهمی و در مواردی مطالبی غیرعلمی است که بوی عناد از آن به

شبهه، اسم است از اشتباه و آن در اموری است که جواز و حرمت، صحت و فساد، حق و باطل اشتباه شده باشد. در شبهه، باطل به طور عمدی و خواسته و آگاهانه حضور دارد و شبهه‌گر با آمیختن حق و باطل می‌کوشد کلام باطل خود را با رنگ و لعابی از حق به دیگران منتقل کند. از این رو در نهج‌البلاغه از امیرالمؤمنین (ع) روایت شده است که: «و انما سُمِّيتِ الشَّيْبَهَةُ شَيْبَهَةً لِأَنَّهَا تَشْبُهُ الْحَقَّ» (همانا شبهه را شبهه نامیده‌اند، چون به حق شبهه است) (خطبهٔ ۳۸)

دربارهٔ تفاوت پرسش و شبهه باید دقت کرد که پرسش در واقع راه جست‌وجوی بشر برای شناخت است و پرسشگر با بیان پرسش می‌کوشد تا موضوع و مطلبی را بشناسد و آن را درک و فهم کند، در حالی که هدف از شبهه، ایجاد تردید و شک در دل مخاطب است و شبهه‌گر می‌کوشد تا در بنیادهای اعتقادی و باوری افراد تردید افکند. در حقیقت تفاوت شبهه و پرسش را باید در کارکرد و اهداف آن دانست. کارکرد پرسش، فهم و شناخت است، در حالی که شبهه برای این طرح می‌شود که مخاطبان خود را به چالش بکشاند. در تحف‌العقول از امام علی (ع) روایت شده است که: «وَ احْذَرُوا الشُّبُهَةَ فَإِنَّهَا وَضَعَتْ لِلْفِتْنَةِ» (از شبهه بپرهیزید، چون آن را برای فتنه ساخته‌اند). هم‌راستا با این مطالب، می‌توان شبهه را چنین تعریف کرد: «شبهه عبارت است از ارائهٔ امری نادرست به‌منظور حق جلوه‌دادن باطل و به عکس [باطل جلوه‌دادن حق]».

بیشتر شبهات و پرسش‌ها دربارهٔ ائمه (ع) ریشه در منابع و مستندات تاریخی دارد. تاریخ زندگی امامان (ع) در طول تاریخ از سوی سه جریان تحریف شده است: از سوی دشمنان (به‌طور عمده، طرفداران دستگاه خلافت و به‌طور اخص، عثمانیان طرفدار بنی‌امیه و ناصبیان)، از سوی دوست‌نمایان منحرف (غالیان) به‌عمد و آگاهانه و از سوی دوستان ناآگاه، به‌صورت غیرعمدی.

دشمنان به هر طریق کوشیده‌اند که در صورت امکان فضائل آنان

شبّهات

مشام می‌رسد.

چنان‌که آمد، قدمت شبّه‌سازی و شبّه‌افکنی دربارهٔ زندگی معصومان(ع) به دوران حیات آن بزرگواران بازمی‌گردد و امروزه هم شبّهات قدیمی با زبان روز بازتولید می‌شوند و هم با توجه به مسائل روز و شرایط عصری و مصری، شبّهات جدیدی تولید می‌شوند و با وجود فضای مجازی و رسانه‌ها، سرعت و وسعت انتقال شبّه به مخاطبان افزایش چشمگیری داشته است. برای همین باید برای صیانت از حریم اعتقادات نسل جوان و عموم مردم از راه‌های گوناگون و با استفاده از ابزار مختلف به شبّهات پاسخ داد که از این جمله است فعالیت‌های برخی در گاه‌های اینترنتی، مانند **مرکز ملی پاسخ‌گویی به پرسش‌های دینی** (<https://www.pasokhgoo.ir/>) و تلاش برخی کانال‌های آنتی‌شبّه (ضد شبّه) در فضای مجازی و تولید **نرم‌افزار پرسمان ۳** (تولید معاونت راهبردی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها). در عرصهٔ کتاب نیز، می‌توان برای نمونه به کتاب **عاشورا و شبکه‌های ماهواره‌ای؛ راهکارهای مواجههٔ رسانه با شبّهات شبکه‌های ماهواره‌ای پیرامون قیام امام حسین علیه‌السلام** از محمد رضایی آدریانی اشاره کرد که مخاطبان آن را باید اصحاب رسانه و فعالان رسمی و غیررسمی این حوزه دانست، نه مخاطبان جوان و دانشجو و افرادی که هدف شبّهات قرار می‌گیرند و پرسش‌های متعدد دربارهٔ امام حسین(ع) دارند.

نظر به عشق و علاقهٔ مردم ایران به‌ویژه نوجوانان و جوانان به معصومان(ع) خصوصاً به امام حسین(ع)، دشمنان اهداف مختلفی را از شبّه‌افکنی دربارهٔ این بزرگواران تعقیب می‌کنند که از جملهٔ آن‌ها تضعیف باورها و اعتقادات دینی و تضعیف جهان تشیع و حتی تضعیف نظام جمهوری اسلامی است. به همین دلیل شبّهات به فراخور هدف از طرح آن، متنوع و متفاوت‌اند. از این رو در بین دبیران، دبیرانی هستند که بیشتر در معرض پرسش دانش‌آموزان دربارهٔ شبّهات مرتبط با تاریخ معصومان(ع) قرار می‌گیرند، هم باید با جدیدترین شبّهات آشنا باشند و هم مهارت پاسخ به آن شبّهات را داشته باشند و در ارائهٔ پاسخ توجه داشته باشند که هدف اصلی از طرح شبّه چه بوده است. برای مثال، جریانی باستان‌گرا و سلطنت‌طلب تلاش می‌کند که بین هویت ایرانی و هویت اسلامی- شیعی، القای تضاد و تقابل کند، در حالی که پیوند این دو هویت، دوره‌های درخشان فرهنگی - تمدنی آل‌بویه، سلاجقه و صفویه را در کارنامهٔ تاریخ این سرزمین بر جای گذاشته است. از جمله لوازم مهارت پاسخ به شبّهات این است که به پرسش‌هایی پاسخ داده شود که در صورت عدم پاسخ متقن به آن‌ها زمینهٔ سوء استفادهٔ شبّه‌کنندگان را دارند. از این رو دبیر تاریخ می‌تواند افزون بر این کار، مباحث تاریخی را به‌صورت ایجابی به‌گونه‌ای طرح کند که اساساً چنین پرسش‌هایی در ذهن دانش‌آموز شکل نگیرد یا در صورت مواجههٔ دانش‌آموز با شبّهات، بطلان آن شبّهات با مرور مطالب درس تاریخ در ذهنش، روشن شود.